

KAPITTEL 1

Introduksjon til ung medvirkning, kreativitet og konflikt i planlegging

Aina Landsverk Hagen og Bengt Andersen

Arbeidsforskningsinstituttet (AFI), OsloMet – storbyuniversitetet

«Sier du at Tøyen ikke er bra, eller?!» Stedsidentitet. Tilhørighet. Stolthet. Kritisk tenking. Opposisjon. Han er 15 år og jeg er 20 år eldre. Vi bor begge på Tøyen i bydel Gamle Oslo, men der stopper tilsynelatende det vi har til felles. Og nå har alt stoppet opp, dialogen jeg forsøkte å sette i gang, tilliten til meg og mine kollegaer som står eller sitter spredt i lokalet, sammen med om lag 40 ungdommer i alderen 10–19 år. Pizza-eskene ligger godt forseglet langs veggene, pappen damper varme. Blir fuktig, mens jeg forsøker å forklare oppdraget vårt, her i dag. For noen minutter siden spurte jeg dem alle: «Hva kan dere gjøre for at Tøyen skal bli et bra sted å vokse opp?» Nå ser 80 øyne på meg, i gulvet, ut av vinduene som gir oss Tøyen i fugleperspektiv. Mitt første forsøk på å få dem som Oslo kommune i vår oppdragsbeskrivelse kaller «de stille stemmene» i tale, har strandet i dette. Motstand. Skepsis. Motvilje. Forakt? Det er høyst fortjent, i så fall. Idet ordene faller mellom gruppebordene og stoler som vippes på, skjønner jeg at jeg har stilt helt feil spørsmål. Jeg har tatt for gitt at de deler kommunens og forskernes virkelighetsbeskrivelse, om Tøyen som et sted med høy fattigdom, dopsalg, arbeidsledighet og utrygghet. Dette er ikke en dialog. Vi må starte på nytt, et annet sted. Hvor er det?

Erfaringer fra felt, som denne fra Tøyen i 2014 da vi gjennomførte en sosiokulturell stedsanalyse for Oslo kommune (Brattbakk et al. 2015), og andre felterfaringer fra Norge og USA har vært formende for hvordan vi

tenker og jobber med ungdomsmedvirkning. Denne boken tar for seg hvordan medvirkning med barn og unge utspiller seg i praksis, i steds- og byutviklingsprosesser i norske kommuner. Vi diskuterer erfaringer med å inkludere barn, ungdom og unge voksne som medvirkere, men gir også konkrete eksempler og forklaringer på verktøy og metodikk som vi har utviklet i transfaglig samarbeid for å styrke medvirkning i planlegging. Målet vårt med denne introduksjonen til hvordan ung medvirkning i praksis kan utvikles, utfordres og eksperimenteres med, i samarbeid med både unge selv, kommunalt ansatte og lokale bidragsytere av ulike slag, er flerfoldig. Vi ønsker å gi alle voksne som er involvert i medvirkning og planlegging av steder en mulighet til å kjenne seg igjen i det kaotiske og rotete som er virkeligheten, samtidig som de kan lene seg på lover og regelverk og tidligere forskning nasjonalt og internasjonalt når de selv vil argumentere for hvorfor det er så viktig å inkludere barn og unge i planprosesser – på deres egne premisser. Vi ønsker samtidig å vise hvordan gode intensjoner om inkludering kan skjule både makthierarkier, konflikter og interessemotsetninger, og i mange tilfeller gjøre barn og unge til gisler for de voksnes agendaer og ekskluderingsmekanismer (se Mansfield et al., 2021). Først og fremst ønsker vi likevel å gi vekt og myndighet til de unge som kompetente medborgere i sine lokalsamfunn, der betydningen av å ha med seg voksne allierte på laget, er avgjørende.

Vi har i dag lite systematisk kunnskap om medvirkningsmetoder i kommunene og hvordan disse kan anvendes på best mulig måte – spesielt når det gjelder å få tak i kunnskapen, innsikten og synspunktene til utsatt ungdom, men også når det gjelder tjenestetilbud til den generelle befolkningen (Lorenzen et al., 2020). Særlig i mindre og mellomstore kommuner er det et problem at man ikke har tilstrekkelig plan- og arkitekturkompetanse i egen stab (Andersen et al., 2020, s. 53–54). En annen utfordring for alle kommuner, er *hvordan* en involverer ungdom i medvirkningsprosesser på en måte som gir anvendbare (og oversettbare eller overførbare) resultater, og som samtidig gir mestring, en opplevelse av å bli hørt/sett, og gir unge muligheter til å være en vedvarende ressurs i sine nærmiljøer. Nettopp her håper vi denne boka finner sin plass. Gjennom 13 kapitler tar vi for oss dette komplekset fra ulike vinkler. Hvordan er barn og unges rettigheter i planlegging, by- og stedsutvikling beskyttet i lovverket?

Barn og unges rett til å medvirke

FNs barnekonvensjon (1989) ble inkorporert i norsk lov for snart 20 år siden. Artikkel 12 omhandler barns rett til å bli hørt, og sier: «Partene skal garantere [...] barn *retten til fritt å gi uttrykk* for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og *tillegge barnets synspunkter behørig vekt* i samsvar med dets alder og modenhet» (vår utheving). De grunnleggende prinsippene fra Barnekonvensjonen ivaretas også av Norges grunnlov §104, som sier at «Barn har krav på respekt for sitt menneskeverd. [...] Ved handlinger og avgjørelser som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn».

Plan- og bygningsloven § 5-1 (1989) sier også noe om hvem som har ansvar for å ivareta barn og unges rettigheter i steds- og byutvikling: «Enhver som fremmer planforslag, skal legge til rette for medvirking. Kommunen skal påse at dette er oppfylt i planprosesser som utføres av andre offentlige organer eller private.» De har også ansvar for å sikre «*aktiv medvirking* fra grupper som krever spesiell tilrettelegging, *herunder barn og unge*» (§ 5-1, andre avsnitt, vår utheving).

Alle kommuner har derfor ansatte som jobber med å godkjenne slike planer, og som i noen tilfeller gjennomfører medvirking selv (Kommunal- og moderniseringsdepartementet [KMD], 2020). Samtidig viser forskning at spesielt små og mellomstore kommuner har mangel på både kompetanse og kapasitet i samfunns- og arealplanlegging (Andersen et al., 2020).

Når det norske lovverket tydelig sier at medvirking med barn og unge skal være *aktiv*, er det i denne sammenhengen ment å styrke ansvaret for å engasjere barn og unge utover det minimumspålagte minstekravet til medvirking (Kommunerevisjonen, 2019). Det at barn og unge er nevnt eksplisitt som eksempel på grupper som trenger spesiell tilrettelegging, er vesentlig. Barn og unge under 18 år har ikke rett til å stemme ved valg, de har sjelden kontroll over egne økonomiske ressurser, og de får ikke tilsendt nabovarsel ved lovpålagte høringer når nærmiljøet skal utbygges (Hanssen, 2019). Medvirking, og også ung medvirking, er slik en (mulig)

viktig mekanisme i by- og stedsplanlegging. Like fullt ser vi at idealet om medvirkning kolliderer med andre og ofte sterkere interesser når planlegging skal gjøres i praksis, noe som kan bli ekstra konfliktfylt i konteksten av den norske velferdsstaten, eller det vi kan kalle velferdskommuner, og en rådende ideologi om likhet som likeverd (Gullestad, 1989; Haukelien et al., 2011). Deltagelse på likeverdige vilkår, slik at berørte interessegrupper, også uorganiserte, stilles likt med hverandre, er et viktig prinsipp i norske planprosesser (KMD, 2014). Det er like fullt et stort gap mellom prinsippet om innbyggermedvirkning og brukerinnflytelse i planlegging, og faktiske plan-praksiser. Planleggere og politikere fremmer ofte barns medvirkning fra et demokratisk ståsted, men i praksis blir det sett på som ineffektivt og forstyrrende for planprosessen (Khakee & Barbanente, 2003). Prosessene skal helst gå fort og kostnadene holdes nede.

Aktiv medvirkning og konkurrerende hensyn

Hvordan begrepet medvirkning er definert og oversatt til praksis er avgjørende for utfallet av medvirkende prosesser (Thomas, 2007). Siden det ikke er definert i lovverket hva man legger i *aktiv medvirkning*, ei heller hva som legges i begrepet *medvirkning*, blir det derfor opp til planleggere og politikere å vurdere hvorvidt og hvordan disse (vage) kravene er oppfylt av utbyggere, private som offentlige. Vi legger til «vage» da en lesning av lovens medvirkningsparagrafer ikke gir oss informasjon om hva medvirkning er. Ser man på ordet, så er det satt sammen av «med» og «virkning». Ifølge *Det norske akademis ordbok*, så er det første leddet «med», «brukt for å uttrykke likeverd», som i «medansvar» eller «medskyldig». Verbet «virke» har betydninger som å lage, arbeide med, å gjøre eller utrette, forårsake, fungere med mer. Dermed kan «medvirke» omskrives til å i samarbeid gjøre noe eller å arbeide sammen om noe. Ja, i juridisk forstand, mer generelt, forklarer samme ordbok, kan det å «medvirke» bety å være delaktig i en straffbar handling (jf. straffeloven § 135). For lekfolk vil da kanskje et ord som medvirkning gi assosiasjoner til faktisk samarbeid, der de ulike deltagerne foruten å ha «medansvar» også har «medbestemmelse». Likevel er det ikke sånn offentlige planmyndigheter forstår ordet. For eksempel spesifiserer Plan- og bygningsetaten i Oslo

kommune at medvirkning «ikke må forveksles med direkte beslutningsmyndighet eller rett til å være med å bestemme hva sluttresultatet skal være» (Plan- og bygningsetaten, 2019, s. 4). For de som forsker på eller jobber med «medvirkning», kan det dermed være nyttig å belyse nettopp mulige ulike forståelser og definisjoner av begrepet (se også bokens kap. 10 om betydningen av å beherske terminologien i det som omtales som «medvirkningsspillet»).

Myndighetene har, gjennom rikspolitiske retningslinjer for barn og planlegging (1995), argumentert for å synliggjøre og styrke barn og unges interesser i all planlegging og byggesaksbehandling (Amdam, 2019, s. 282) og også nødvendigheten av å involvere barn og unge tidlig i prosessen (Kommunerevisjonen, 2019). Retningslinjene skal gi kommunene bedre grunnlag for å integrere og ivareta barn og unges interesser i sin løpende planlegging og byggesaksbehandling, blant annet gjennom funksjonen Barnas representant, selv om disse (voksne) talspersonene aldri skal erstatte barn og unges mulighet til å uttrykke seg direkte i plan- og byggesaker.¹ Ny kommunelov som trådte i kraft i 2019 slår for eksempel fast at alle kommuner skal ha ungdomsråd eller annet medvirkningsorgan for ungdom, men vi vet fra tidligere forskning at disse formelle rådene, på lik linje med elevråd og andre organisasjonsformer med unge som målgruppe, ikke representerer bredden og mangfoldet av barn og unge i Norge (Hagen et al., 2016). Videre, selv om medlemmene av disse rådene er engasjerte unge med lang fartstid som rådsmedlemmer, har Sawyer (2019) vist hvordan språket i de offentlige plandokumentene virker fremmedgjørende på ungdommene, og at medvirkning derfor blir vanskeliggjort. Av slike, og andre grunner som vi kommer inn på under, vil vi hevde at det er en generell mangel på nettopp meningsfull, aktiv medvirkning, siden den jevne norske borger har liten, om noe, innflytelse på reguleringer, planer og utbygging ut over den påvirkning enhver myndig person utøver gjennom kommune- og stortingsvalg (Andersen & Skrede, 2021; Falleth & Saglie, 2013, Hanssen, 2019, Ringholm & Hanssen, 2018; Røe, 2019).

---

1 Folkehelseloven, forvaltningsloven, opplæringsloven og kommuneloven er også virksomme i medvirkningsfeltet, uten at vi går nærmere inn på disse her.

De rikspolitiske retningslinjene skal også gi kommunene et grunnlag for å vurdere saker der barn og unges interesser kommer i konflikt med andre hensyn og interesser. De som følger med på den norske byutviklingsdebatten, slik den utspiller seg i diverse aviser og på sosiale medier, kan ikke overse at mange er misfornøyde med hvordan bydeler utvikles og med (de manglende) mulighetene til å påvirke endringsprosesser i eget nærområde, noe særlig debatten om oppvekst, offentlige rom og byutviklingsaktørene i Nydalen i Oslo er et eksempel på (Frøyland, 2019, 2021; Veia & Døssland, 2021). Vi advarer like fullt mot å tegne opp et bilde av en konspirasjon i det norske byutviklingsfeltet – det at Oslo, for eksempel, er en segregert by, er ikke et resultat av en «masterplan» (Andersen, 2014). Det er ikke slik at private utbyggere og offentlige aktører (alltid eller ofte) er samkjørte – der man har et felles mål man samarbeider om, som de utenfor feltet ikke har innsikt i. Det er heller slik at de forskjellige offentlige aktørene – som ulike kommunale etater eller de ulike forvaltningsnivåene – samt de mange utbyggerselskapene, representerer ulike interesser. Med andre ord kan man si at ulike aktører bidrar til å dytte «feltet» i ulike retninger eller mot ulike mål, selv om det også kan finne sted enighet eller overlapp mellom ulike aktørers planer. De private aktørene er ikke nødvendigvis samkjørte, og de kommunale planmyndighetene kan til tider oppleve seg noe maktesløse (Andersen et al., 2021). Likevel har mange av de private aktørenes til dels sammenfallende målsetning for by- og stedsutviklingen.

Ryddig på papiret, kaotisk i praksis

På papiret (eller i planen) kan de ulike aktørene være enige eller slutte opp om en felles visjon (Andersen & Skrede, 2017), men i praksis – og det er der medvirkning må utspille seg – ser vi et langt mer kaotisk bilde. Det samme peker en del av den mer kritisk orienterte forskningen på «medvirkning» på. Som Harvold (2002) tidligere har poengtert, så vil også «grasrota» bestå av fraksjoner eller individer med ulike interesser, godt illustrert gjennom en diskusjon av studier av «et av de første teoretiske 'utviklingsprosjektene' innen vestlig offentlig planlegging – nemlig planarbeidet i Tennessee-dalen i USA på 1930- og 1940-tallet» (Harvold,

2002, s. 368). I en studie av et annet amerikansk utviklingsprosjekt, den nyurbanistiske småbyen Kentlands, viser Andersen (2001b) hvordan mange ungdommer fant byen kjedelig. Så selv om Kentlands var basert på omfattende medvirkningsarbeid, så kan det være grunn til å hevde at de voksne som i stor grad medvirket, ikke hadde lykket med å få fram en plan, og et prosjekt, som tilfredstilte de «eldre barna». Medvirkning var viktig i planleggingsfasen og i den daglige driften av nabolaget. Dette forhindret likevel ikke konflikter internt, ei heller førte det til at alle beboere følte en sterk stedstilhørighet (Andersen, 2001a, 2001b, 2008). I en komparativ studie av byutviklingsprosjekter med vekt på «bærekraft» og som sies å følge planidealene til nyurbanismen, viser Medved (2017) at det «toppstyrte» prosjektet så å si ble identitisk med prosjektet styrt «nedenfra» eller gjennom «medvirkning». Og selv om «medvirkning» også var en del av prosessen som ledet til et «bærekraftig» nyurbanistprosjekt omtalt av Trudeau (2018), så endte flere av de andre byutviklingsprosjektene der medvirkning hadde stått sentralt, med ikke å nå bærekraftsmålene forskeren vurderte. Det er således kanskje ikke overraskende at i en nyere litteraturgjennomgang av medvirkningsstudier, så fant forfatterne at det er vanskelig å hevde at medvirkning gir oss attraktive nabolag (Andersen & Skrede, 2021). Ei heller tilbyr litteraturen et enkelt svar på hvordan sannsynlige interessekonflikter – og derved maktkamper – knyttet til konkrete utviklingsprosjekter kan la seg løse.

Gjennom vår maktkritiske forskning på medvirkningspraksiser i norske kommuner, har vi identifisert flere strukturelle barrierer som står i veien for at voksne som er involvert i medvirkningsprosesser skal kunne klappe seg selv på medvirkningsskulderen. En av disse barrierene er mangelen på dokumentering av medvirkningsprosesser, både når det gjelder hvem som har uttalt hva og hvorfor, og hva som kommer ut av disse prosessene. Hvilke faktiske, materielle og sosiale forskjeller resulterer medvirkningen i? En annen barriere er voksnes barnesyn, det som kalles et adultosentrisk blikk på unge som uferdige mennesker i emning, der det tas for gitt at voksnes kunnskap er overlegen unges (Gravesen et al., 2019), samtidig som medvirkning blir sett på som en måte å nettopp bli voksen medborger på, en slags utvidet medvirkningstrening som på sikt skal gi integrering i voksenlivet (Bessant, 2004; Coles, 1995, 2000).

Her ser vi også hvordan profesjonelle voksne feirer unges deltagelse som om det var en *performance*, heller enn å gå i dialog om de faktiske ideene og innspillene de kommer med. Det at medvirkning er initiert, betyr heller ikke at det er en suksess, slik det ofte antas (Horelli, 1998). En tredje barriere er mangelen på insentiver, og her tenker vi både på mandater og ressurser til å faktisk følge opp lovverket og operasjonalisere det (NOU 2019: 23, s. 67). Så lenge det ikke ligger en egen, definert post til aktiv medvirkning i budsjettene på store utviklingsprosjekter, er det lett å la effektivitet, framdrift og kravet om å holde kostnadene nede, bli styrende for ledelse og gjennomføring av planlegging.

Eksperimentering som tilnærming

Tilbake på Tøyen. Etter at den unge gutten sa oss midt imot da vi intet- anende, men akk så skyldige, la all den sosio-økonomiske byrden til nabolagets voksne på tynne skuldre i et kommunalt møterom en kveld i februar. Vi innså at vi måtte starte et annet sted, på nytt. Vi gikk bort fra en «hva kan dere gi oss voksne»-holdning, hvordan kan dere tilfreds- stille våre behov for informasjon, erfart kunnskap om nærmiljøet, ideer og innspill, til «hva kan vi få til sammen». Ungdommenes reaksjoner ga oss også innsikt i hvordan vi samfunnsforskere trenger estetiske prak- siser og fagkunnskap inn i arbeidet vårt for å få til denne ambisjonen om samarbeid med unge. Vi trenger andre, bedre verktøy for å få i gang dialog om det som betyr noe for ungdommene vi møter. Så vi begynte å eksperimentere. Vi begynte for alvor å jobbe transdisiplinært, å utford- re egne fagfelt og disiplinære logikker, gjennom utforskende samar- beid på tvers av faglige ståsteder (Fokdal et al., 2021). Sosiokulturelle stedsanalyser. Alternative byrom. Ungdomstråkk. UngHus. UngPlan. Dette var prosjekter vi gjennomførte, prosjekter som ble finansiert av alt fra internmidler på det som da var Høgskolen i Oslo og Akershus (nå OsloMet), områdeløft-midler, midler fra utlyste departementsoppdrag, ideelle organisasjoner og stiftelser, og innovasjonsmidler fra Norges forskningsråd.

Alternative byrom: Unges medvirkning (2015–2018)

Forebyggingsprosjektet *Alternative byrom: Unges medvirkning* utgjorde kjernen i AFIs tidlige ungdomssatsing, med fokus på uttesting av metoder og nye samarbeidsformer med kunstnere, offentlig sektor, skoler, forskere og lokal ungdom med mål om å styrke sistnevntes innflytelse og opplevelse av mestring i egne nærmiljøer. Prosjektet utfordret tradisjonelle medvirknings- og byutviklingsprosesser i det urbane rom, samtidig som det utforsket mulighetene for å påvirke politiske prosesser og næringsinteresser substansielt gjennom forsknings- og praktikerbasert kunnskapsutvikling der ungdom er medprodusenter. Om lag 250 antall unge i alderen 13–19 har vært deltagende i prosjektet. Finansiert av Norges forskningsråd og Stiftelsen Dam gjennom Redd Barna.

Ungdomstråkk: En studie av ungdom og unge voksnes bruk av uterom, parker og plasser (2016)

AFI designet og gjennomførte forskningsprosjektet *Ungdomstråkk* for Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Gjennom dette arbeidet ble det tydelig hvor mangelfulle de tradisjonelle metodene for medvirkning er, spesielt om man jobber med barn og unge på mellomtrinnet, ungdomsskolen og videregående skole. Erfaringer med Barnetråkk-metodikken, egne felterfaringer og forskningserfaring fra Norge og internasjonalt, samt kunnskap om gapene i litteraturen på medvirkning, gjorde at AFIs forskere begynte å utvikle egne metoder for medvirkning. Her lå hovedfokuset på hvordan aktivitetene kunne designes på ungdommenes egne premisser slik at de skaper engasjement og gir mening for deltagerne. Tråkk-metodikken, der ungdommene går walkalongs i nærmiljøet sitt mens de kartlegger og gjør egne felt- og intervjuundersøkelser, ble testet ut i bydel Gamle Oslo. Her ble også en modell for helhetlig ungdomsinvolvering utviklet, der elementene UngForsk, UngPlan, UngIdé, UngSpleis og UngRåd inngikk. Om lag 70 ungdommer og unge voksne i alderen 10–25 år deltok i prosjektet.

UngPlan Oslo (2019–2020)

UngPlan Oslo var et forskningsoppdrag som ble gjennomført for Plan- og bygningsetaten i forbindelse med tidlig fase planarbeid på Lambertseter i bydel Nordstrand, Hauketo i bydel Søndre Nordstrand og Oppsal i bydel Østensjø. Gjennom workshops med lokal ungdom kartla de unge egne og andres oppfatning av fysiske forhold i nærmiljøet, bevegelsesmønster, oppholdssteder, samt opplevelsen av sosiokulturelle forhold, offentlige fritidstilbud og andre ungdomstilbud. Om lag 200 elever på 9. trinn på 4 Oslo-skoler var deltagende i prosjektet, og resultatene ble brukt direkte som innspill i høringsuttalelser til de lokale planprosessene.

Et sted å være ung: Metoder og rammeverk for innovativ medvirkning ved utvikling og etablering av ungdomssteder (UngHus) (2019–2021)

I innovasjonsprosjektet UngHus, som utgjør mye av empirigrunnlaget for denne boka, har ungdom og kommunalt ansatte i tre norske kommuner; Moss, Drammen og Tromsø, og fem bydeler i Oslo kommune: St. Hanshaugen, Alna, Grünerløkka, Vestre Aker og Østensjø, jobbet sammen med oss forskere på Arbeidsforskningsinstituttet (AFI) og NOVA på OsloMet – storbyuniversitetet, over flere år. Målet har vært å utarbeide, teste ut og iverksette et rammeverk for medvirkningsmetoder som kan brukes når man skal etablere, videreutvikle, drifte eller evaluere ulike ungdomsalternativ i nærmiljøet. Ungdommene har blitt rekruttert gjennom ulike kanaler, som valgfag i skolen, timebetalt oppdrag fra bydelen eller direkte fra den lokale ungdomsklubben, før de har fått grunnleggende opplæring i forsknings- og datainnsamlingsmetode. Med dette som utgangspunkt har de utført ulike oppdrag, være seg å finne ut hvorfor en prosess med å renovere et ungdomshus har stoppet opp, hvilke ønsker og behov ungdom i nabolaget har når bydelen ønsker å etablere et ungdomstilbud i et lokalt samfunnshus, eller når byens bibliotek har fått midler til å designe og bygge et ungdomshjørne med studio og gaming. På ulike vis har kjernegrupper av ungdom, som vi har kalt «huseksperter», gjort intervjuer, observasjoner, dratt på befarings og laget spørreundersøkelser, og slik bidratt inn med egenprodusert kunnskap til de kommunale prosessene. I UngHus har vi også hatt med oss samarbeidspartnere

som Ungdom og fritid, DOGA, Redd Barna, Røde Kors, Distriktssenteret og sosialt entreprenørskapsorganisasjonen Tøyen Unlimited. Deres hovedformål er å hjelpe oss med å spre kunnskapen utviklet av ungdom og forskere til alle landets kommuner. Prosjektet er finansiert av Norges forskningsråd sitt FORKOMMUNE-program. Om lag 170 ungdommer i alderen 13–19 har vært deltagende i prosjektet.

Unge deltagelse & engasjement i lokal stedsutvikling (UDE) (2019–2022)

Gjennom rammeavtalen med Utdanningsetaten (UDE) i Oslo kommune har AFI bistått med prosjektorganisering, -utvikling og planlegging av medvirkningsarbeidet på Mortensrud i bydel Søndre Nordstrand, samarbeidet med UDE om integrering av medvirkning i undervisningsplanen i Oslo-skolen, dokumentert og evaluert prosesser og resultater, og er i gang med å identifisere og oversette resultater, funn og suksessfaktorer. Forskergruppa vil utvikle overførbare metodikk til bruk i Oslo kommune. Om lag 120 ungdommer og unge voksne har vært involvert i prosjektet så langt.

Oppsummert: Vi har jobbet med barn på alt fra 1. og 7. trinn i grunnskolen, vi har vært på juniorklubb og ungdomsklubber, samarbeidet med elever og lærere på ungdoms- og videregående skoler, vi har rekruttert unge deltagere fra valgfag og gjennom bydelers deltidsjobb-programmer, vi har satt unge voksne i 20-årene i sving med datainnsamling i eget nærmiljø, og alle disse aldersgruppene er representert i denne boka. Men ungdom er ikke bare sin alder, selv om de ofte blir redusert til det. Vi har først og fremst samarbeidet med ungdommer som har vokst opp i sentrum eller utkant-bydeler i Oslo, vi har også jobbet med ungdom fra Drammen, Moss, Fredrikstad, Arendal, Tromsø og Ålesund, men hovedtyngden ligger i østlandsområdet og Oslo. Av flere grunner, også stedsrelaterte, har flertallet av ungdommene som deltar i våre prosjekter minoritetsbakgrunn. Den er til gjengjeld svært mangfoldig. Vi har jobbet ganske så nøyaktig like mye med jenter og gutter, unge menn og kvinner, og noe, men ganske lite med ungdommer som sitter i formelle

medvirkningsorganer, som ungdomsråd, elevråd eller er representert i kommune- og fylkesting. Nettopp fordi de andre unge, de som ikke engasjerer seg akkurat på denne måten, svært ofte er underrepresentert i medvirkning og planlegging av steder og byer de bor i.

Det er én gruppe barn og unge som mangler i vårt kunnskapsgrunnlag. Vi har lite erfaring med samarbeid med unge med funksjonsnedsettelse. Hvorfor det er slik, er et interessant spørsmål, som vi ikke har svar på, men kanskje kan ane: Gjenspeiler det hvilke grupper i samfunnet de som betaler for forskning og metodeutvikling rundt ung medvirkning, synes er viktige og uviktige? Er det våre egne blindsoner som kommer til syne her? For blindsoner, det er dette feltet fullt av. Eller kanskje er det riktigere å si at dette feltet er fullt av muligheter for å se nye ting, på nytt, med nye konstellasjoner av mennesker, teknologi, nye typer roller og forventninger. Både gjennom det siste tiåret med aksjonsforskning og tradisjonell forskning på ung medvirkning i steds- og byplanlegging, og i denne boka, ligger det ambisjoner om å forstå for å endre til det bedre. Medvirkning er, som alle andre samfunnsfenomener, ordentlig rotete og fullt av makt og spenning, bare du kommer nærme nok. Det opplever vi at det også er mange kommunalt ansatte som føler på; folk i svært ulike funksjoner og med ulike ansvarsforhold i byråkratiet eller i frontlinjen, som har flere spørsmål enn svar og stor hunger etter det som kalles gode metoder og verktøy for barne- og ungdomsmedvirkning. Men det er ikke bare blant de som har ansvar for å gjennomføre medvirkning, ta imot medvirkningsinnspill eller sørge for at medvirkningen styrker og ikke er til skade for barn og unge de har ansvar for, at det er en konstant søken etter ny kunnskap, nye erfaringer og praksiser man kan lære og bli inspirert av. Også blant forskere er det store kunnskapshull i dette feltet. Hva vet vi om effekten av ung medvirkning? Virker det å virke med? Hva gjør det med ungdommene selv, hva er deres opplevelse av å delta eller bli innrullert i medvirkningsprosesser initiert av voksne? Hva betyr det å bli hørt?

Medvirkningens materielle spor

Som nevnt over, gir ikke den vitenskapelige medvirkningslitteraturen et enkelt svar på hvor man burde gå videre – altså hva som skal til for å få til

bedre stedsutvikling der de ulike «stemmene» blir hørt og får innvirke på planene (Andersen & Skrede, 2021). Det er her ikke mulig å gå gjennom denne omfattende litteraturen, men noen eksempler kan trekkes fram. I forskning på medvirkning synes ofte forskerne å slutte opp om en idé om at medvirkning er viktig og positivt. Blant annet i et svensk prosjekt, så forutsettes medvirkning å være bra (Berglund, 2008; Berglund & Nordin, 2007, 2019). Forskerne ønsket blant annet å diskutere følgende problemstilling: «Hvordan kan barns perspektiver bli inkludert i byplanleggingen?» (Berglund, 2008, s. 111f.). Selv om planleggere sies å finne verktøyet «barns kart i GIS» nyttig (se også Nordin & Berglund, 2017, s. 8) – ja, verktøyet ble sagt å være «planleggingsvennlig» (Berglund & Nordin, 2007, s. 470) – så viser ikke forskerne at verktøyet eller barns registrering i det, faktisk har påvirket byplanlegging eller -utbygging i Sverige (Berglund, 2008; Berglund & Nordin, 2007, 2019). Her kan vi med Bessant (2004) argumentere for at barn og unges innspill må synes i det materielle, for at man skal kunne kalle det medvirkning. Nordin (2017) presenterer et eksempel på hvordan deres verktøy – med skoleelever som informanter eller diskusjonspartnere – ble anvendt i samarbeid med lokale svenske myndigheter og planleggere i 2010–2012. Nordin rapporterer at planleggerne fant informasjonen fra GIS-verktøyet og spørreundersøkelsene informativt (f.eks. Nordin, 2017, s. 182), men hun trekker også fram at det hadde vært nyttig om planleggerne selv kunne diskutere funnene med de unge for å bedre forstå de unges vurderinger, og for å komme fram til mulige endringsforslag (Nordin, 2017, s. 187f.). Det er fortsatt uklart om informasjonen ble oversatt til konkrete fysiske løsninger eller prosjekter, ikke minst er det, som forfatteren selv indikerer (Nordin, 2017, s. 191), et åpent spørsmål om private utbyggere og eiendomsbesittere er like interesserte i barn og ungdoms innspill.

La oss anta at medvirkning er bra. Det er derfor noe mer oppløftende at det foreligger internasjonale studier som viser at unge kan involveres i planleggingen av nye løsninger og at dette også til tider kan bidra til reelle materielle endringer (Heinrich & Million, 2016; Horelli, 1997, 1998, 2001; Horelli & Kaaja, 2002; Malone, 2013). Selv om man altså kan bli lettere nedstemt om man kaster et «kritisk» blick på store deler av den forskningen som foreligger, har vi forsøkt å innta en konstruktiv

holdning i vårt eget arbeid, der vi har søkt nettopp å la medvirkningen få synlig innvirkning.

For dersom vi skal kunne *vite med sikkerhet* at vi oppfyller det FNs barnekonvensjon, plan- og bygningsloven, statlige veiledere og rikspolitiske retningslinjer legger opp til, nemlig at barn og unge skal bli hørt og deres innspill tillegges behørig vekt i saker som gjelder dem – og det sier lovverket at for barn og unge er det stort sett det meste, fordi de ikke ennå er formelle rettighetshavere, da må vi kunne spore medvirkningsinnspill. Vi må lage systemer for å finne ut om de havner i en skuff, på bunnen av en støvete bunke ark eller langt inne i et foldersystem, eller om de faktisk blir konkret vurdert «med tanke på om de kan og bør påvirke planen», som kommunerevisjonen i Oslo påpeker i sin ramsalte kritikk av plan- og bygningsetatens håndtering av ung medvirkning (Kommunerevisjonen, 2019). Høyst sannsynlig må ung medvirkning inn i utbyggers budsjetter, som pålagte poster – i likhet med Kunst i offentlige rom, der det i offentlige byggeprosjekter automatisk settes av en prosentandel av kostnadene til kunst – for at det virkelig skal bli en maktforskyvning, en distribuering og tydeliggjøring av ansvar, med mål om å oppfylle staten og regjeringens intensjoner om at barn og unge skal ha noe de skulle sagt om sitt eget nabolags utvikling, på kort og lang sikt. Vi vil anta at det er det offentlige, kommunale apparatet (støttet opp av statlige myndigheter) som har muligheten til å drive fram radikale systemendringer her, og kanskje det er her man skal sette inn støtet om man skal være pragmatiske. Og det selv om det er de private utbyggerne som står for det meste av utviklings- og endringsplaner og prosesser i norske kommuner – det være seg boligutbygging, oppføring av kontorer og etablering av nye butikker og serveringssteder. Vi vil i hvert fall anta at det er færre «lukkede rom» i planprosesser styrt av en kommune med mål om å utvikle en kommunal tomt, sammenlignet med det en ser der private næringsaktører sitter i registolen (Andersen et al., 2021; Hauken, 2020).

Kommunalt ansatte som endringsagenter

Basert på foreliggende studier og egne erfaringer, vi vil hevde at «systemet» i dag ikke alltid ser ut til å fungere gunstig for alle. Vi skriver «systemet»,

da dette også utgjøres av handlende individer, og der vi kan finne offentlige ansatte som selv søker å virke som endringsagenter fra innsiden av «planmaskineriet» nettopp for å inkludere flere (Mutter et al., under utgivelse, s. 3), også mer marginaliserte grupper, inn i planleggingsprosessen. Uansett, så er det trukket fram at unge føler seg fremmedgjorte «i møte med» designet eller ideen om for eksempel hva slags sted Oslo fjordby er (Andersen & Røe, 2017a, 2017b). I tillegg, som tidligere nevnt, så kan det settes spørsmålsteget ved det offentliges evne til å styre by- og stedsutviklingen (Andersen et al., 2021) – noe som man kan hevde kan utgjøre et demokratisk problem. Dessuten, i hvilken grad er planleggere, arkitekter og andre profesjonelle stedsutformere interessert eller i stand til å forutse hvordan «designet» vil «fungere» i praksis?

Uten å forsøke å svare detaljert på dette her, så er det studier som viser at bestemte «designvisjoner» ikke nødvendigvis førte til at alle beboere og brukere ble fornøyde eller gjorde som formgiverne antok (Andersen, 2001b; Fagerlid et al., 2021) – studier som kan ses i lys av en mer omfattende samfunnsvitenskapelig kritikk av troen på at fysisk form bestemmer («determinerer») sosialt liv (Gans, 1961). Og, ikke minst, så synes det som om arkitekters foretrukne stilvalg ikke samsvarer med borgernes opplevelser, emosjonelle reaksjoner eller arkitekturpreferanser, og man antar at årsaken er at utdanningsløpet gir den førstnevnte gruppen en viss type estetikk som norm (Devlin & Nasar, 1989; Nasar, 1986, 1994; Purcell & Nasar, 1992). Dette fenomenet kan ifølge Gifford et al. (2000) få negative konsekvenser fordi arkitekter og planleggere ikke klarer å forutse hva folk foretrekker når de skal designe omgivelsene våre (Hagen & Osuldsen, 2021a), i tillegg til at føringer fra oppdragsgiver selvsagt også kan hindre arkitekter i å oversette og anvende innspill. Slik kan såkalte «forbildefeller» fra arkitekt- og designutdanninger, legge føringer på hvilke uttrykk barn og unge får velge mellom når de skal medvirke (Hagen & Osuldsen, 2021b). En mye brukt medvirkningsmetode er nettopp å vise fram et utvalg av referansebilder fra lignende prosjekter i inn- og utland, for så å be de medvirkende gjøre en visuell avstemning – hvilke bilder synes de er fine? De estetiske og materielle føringene som blir lagt av voksne, i forkant av dialogen med barn og unge, gjenspeiler synspunktet til Gravesen et al. (2019), som argumenterer for at etablerte

metoder gir begrenset tilgang til barn og ungdoms perspektiver fordi de sjelden er vant til å uttrykke seg fritt og bli tatt på alvor i voksendomnerte samfunn. Behovet for utvikling av nye, medvirkningsbaserte metoder begrunnes nettopp i dette kritiske perspektivet (Hagen & Lyng, 2019). Nye metoder som også kan fungere som maktkritikk og med mål om å utjevne ulikeverd – spesielt mellom unge og voksne. En maktkritikk som kanskje vil være mest effektiv om alle involverte, også vi forskere, er bevisste og åpne om egen «makt» og hvordan «makten» virker i ulike faser av prosessen, inkludert i dialoger mellom «medvirkere» og ulike «medvirkningsverter» (Mutter et al., under utgivelse).

Vi kan argumentere med Mouratidis & Hassan (2020, s. 9, vår overs.), at «for å oppnå et mer demokratisk urbant liv, så er det avgjørende med borgernes medvirkning når bygg og uterom skal formgis». Mouratidis (2021) har også sett på forskningen på betingelsene for trivsel eller «det å føle seg vel» i byen/nabolaget, og peker på at medvirkning kan være viktig, men da med det forbehold om at enkeltkrefter ikke får dominere. Det må også nevnes at «Hall [publisert i 1982] viste til at de mange planleggingskatastrofene kom av en profesjonell arroganse der man ikke tok hensyn til alternative perspektiver» (Voogd & Woltjer, 1999, s. 838, vår overs.). Samme Hall påpekte likevel også at den profesjonelle byplanleggingen vokste fram fordi en ønsket å temme den mer ukontrollerte veksten med sine sosiale og miljømessige utfordringer som preget byene på 1800- og tidlig på 1900-tallet i «det globale nord» (Røe, 2019, s. 206–207). Vi skal derfor være forsiktige med å si at vi besitter oppskriften eller har løsningen på den samfunnsflokken en «god» by- og stedsutvikling kan synes å være (Andersen & Røe, 2017b). Det betyr likevel ikke at man skal gi opp. Snarere kan det være hensiktsmessig at flere engasjerer seg, forskere, praktikere, kommunale planleggere og andre, i arbeidet med stedsutvikling og i tenkningen rundt og utformingen av, medvirkningens praktiske, men også mystiske og magiske felt.

Unge som medforskende medvirkere

Vårt hovedanliggende i prosjekter som UngHus har vært å utforske sammen med de unge, kommunalt ansatte og lokale kunstnere og

håndverkere hvordan samfunnsvitenskapelige forskningsmetoder i kombinasjon med estetiske praksiser kan tas i bruk av ungdom. Målet har vært å tilrettelegge slik at ungdom både selv produserer kunnskap om sine nærområder som bidrag inn i lokalt byutviklingsarbeid, og utvikler forståelse for at kommunal organisering ikke nødvendigvis ivaretar det lokaldemokratiske aspektet og at det derfor må systemendring til. Tar vi et skritt tilbake, puster med magen og kjenner etter, kribler det nettopp nå i hjernen – et svært sentralt spørsmål å stille seg her, er dette: Hvorfor trenger barn og unge medvirkning? Roger Hart, som i mange år har vært kjent for å ha utviklet den mye brukte og mye kritiserte modellen medvirkningsstigen (Hart, 1992), beskriver i en senere artikkel hvordan modellen har blitt både misforstått og misbrukt av planleggere og forskere (Hart, 2008). Med sine ti trinn har stigen blitt tolket som en modell for skalering av barns *performance* i medvirkning, heller enn en beskrivelse av kompetansen de trenger dersom de ønsker å delta, i mer eller mindre grad. Hart bygger på Sherry Arnsteins (1969) åtte trinn til medvirkning, og har igjen inspirert og provosert fram utallige nytenkinger rundt modeller for medvirkning med barn og unge, deriblant Jensen (2000), Shier (2006) og, som dere vil se under, forfatterne av denne boka.

Barn har sjelden noe ordentlig rom for å medvirke i prosesser, ei heller blir det sørget for at de har en real sjanse til å ha innflytelse (Percy-Smith, 2010). Harts modell har fått mye oppmerksomhet på grunn av de tre nederste trinnene i stigen, hvor han viser hvordan skinn-medvirkning med barn og unge kommer til uttrykk når voksne *manipulerer* gjennom å ta imot barns ideer uten å fortelle hva de blir brukt til, bruker barn som *dekoring* («se, så flinke de er») og gjennom *tokenisme*, at barn og unge ikke blir gjort oppmerksomme på rekkevidden av hva de faktisk kan medvirke på, ei heller har de selv kontroll over uttrykksformen. Trinnene han beskriver er gode til å tenke med for at man skal kunne gjenkjenne det vi ofte kaller skinnmedvirkning, når vi sier at noe er medvirkning, men i praksis ikke er det. Det kan først kalles medvirkning når barn og unge blir invitert inn i medvirkningsprosesser og *forstår* hva det er de deltar i, argumenterer Hart (1992) for. Så tilbake til utgangsspørsmålet; hvorfor trenger barn og unge egentlig medvirkning? I sine senere refleksjoner setter Hart (2008) opp kontrasten mellom det han kaller minoritetsverden,

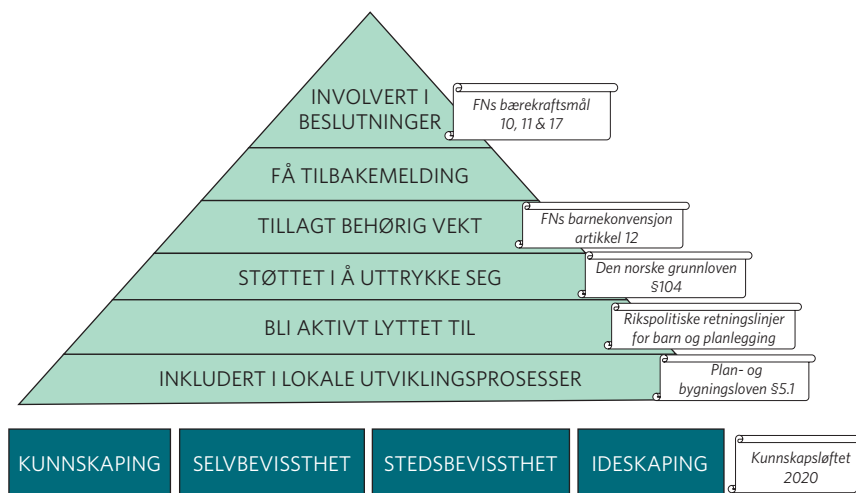
der barn er avstengt fra det som er dagligdags i majoritetsverden, nemlig å omgås voksne uformelt og gjennom deltagelse i arbeid, samt å opparbeide seg kompetansen de trenger for å delta i samfunnet som likeverdige. I vår del av verden har vi organisert barns liv inn i alderssegregerte grupper, gjennom barnehage, skole, skolefritidsordninger og idretts- og foreningsliv. Slik får de i liten grad tilgang på uformell læring fra barn og unge i andre aldre enn sin egen, eller fra andre kompetente voksne som ikke samtidig er autoritetsfigurer. Det er denne organiseringen av barn og unges liv som gjør at vi igjen må lage strukturer, metoder og formelle former for medvirkning, argumenterer Hart (2008). Den gir samtidig oss voksne betydelig makt, i at vi nettopp setter rammene og premissene for hvordan medvirkningen skal foregå. I en studie av svenske planleggere, viser Cele og van der Burgt (2015) hvordan disse er mest opptatt av at nye praksiser og perspektiver må tilpasses det de allerede gjør, heller enn å forsøke å finne praksiser som tilpasser seg samfunnets eller unges behov og krav (Klodawski, 2007).

Her er alle vi som «driver med medvirkning», som vi ofte kaller det, ansvarlige. Vi er ansvarlige i å opprettholde strukturer som gir barn og unge lite frihet og rom til å selv definere hvordan de vil delta i samfunnet. Samtidig ser vi at Harts (2008) kjernepoeng om kompetanse treffer rett i vår egen kjerne – og det som er denne bokas kjerne. Det vi som voksne kan gjøre for barn og unge slik samfunnet er innrettet per i dag, er å tilrettelegge sånn at de selv kan opparbeide seg den kompetansen som man de fleste andre steder i verden får gjennom naturlig, uformelt samvær på tvers av aldershierarkier. Og som Hart, er vi opptatt av å lage stillaser, heller enn oppskrifter, på hvordan dette kan gjøres godt og, i så stor grad som mulig, på de unges premisser.

Medvirkningspyramiden

Planleggerne i Cele og van der Burgt (2015) studie virket å ha problemer med å forstå hva barns kompetanser er, og hvordan disse kan bli inkorporert i planprosessen. I vår egen modell, som vi har kalt medvirkningspyramiden og som vi vil vise fram og diskutere under og i flere av de andre kapitlene i denne boka, er det nettopp den grunnleggende

byggingen av kompetanse hos barn og unge som vi er opptatt av. Medvirkningspyramiden (se figur 1.1) viser hva vi, etter mange år med forskning på ung medvirkning, mener er nødvendig for at barn og unge skal komme dit hvor de kan bli inkludert og lyttet til på gode måter av voksne, og hverandre.

Figur 1.1. Medvirkningspyramiden.

For å få til det, er det fire komponenter vi mener er avgjørende. Disse kan kort oppsummeres som å utvikle *selvbevissthet*; hvem er jeg og hvor har jeg det godt, hva er det som gjør steder gode for meg, før vi sammen bygger *stedsbevissthet*; unge får en bevissthet om hvilket sted de bor på, hva er det med det stedet som det er lurt, gøy, fint eller nødvendig å gjøre noe med, og identifiserer sosiale behov og muligheter, hvordan har andre enn meg det på disse stedene? Deretter jobber vi med å gi barn og unge verktøy og metoder til selv å finne relevant informasjon, intervjuer fagfolk, lete i arkiv og slik både øke sin tekniske og planfaglige kompetanse på eksisterende kunnskap, og kunne samarbeide med fagfolk som besitter spisskompetanse. Målet er for de unge å selv *produsere kunnskap* om sine steder, før de jobber med *idéutvikling* på basis av den egenproduserte og erfaringsbaserte kunnskapen, for å teste ut og finne ut hvordan de kan være selvstendige i idéutviklingen – fortrinnsvis uten en avgrenset bestilling fra voksne. Her igjen er det et spørsmål om hvem som har ansvar eller

ressurser til å inkludere og involvere unge på en grunnleggende bedre måte enn det som gjøres i dag, spesielt med tanke på at norsk byutvikling er drevet fram av private utbyggere og eiendomsbesittere (Andersen et al., 2021), som kan ha andre, sterkere interesser enn å styrke ungdoms involvering i lokaldemokratiet eller dele makt og ansvar med innbyggerne.

Med disse erfaringene, byggesteinene eller komponentene i stillaset, på plass, ser vi at unge kan opparbeide seg et grunnlag og en kompetanse for å kunne være nettopp aktivt medvirkende gjennom å bli *inkludert* i lokale utviklingsprosesser; bli aktivt *lyttet til* og *støttet* i å uttrykke sine synspunkter, ideer og kunnskap, for at deres meninger skal bli *tillagt behørig vekt*. Dette har vi over sett at er rettigheter barn og unge i Norge allerede har i dag, selv om det i varierende grad er rådende praksis i norske kommuner. Der rettighetsvernet virker svakt, eller til og med manglende, er i etterkant av medvirkningsprosesser – det er nemlig svært sjelden unge får *tilbakemelding* på hvordan innspillene deres blir vurdert i planprosesser. Ungdom vi møter beskriver hvordan det skaper frustrasjon og resignasjon når de nettopp ikke vet om innspillene deres har blitt behandlet, vurdert eller tillagt vekt overhodet. Dette mangler det åpenbart systemer for, og dersom man virkelig ønsker aktiv medvirkning mener vi, som Hart (2008) og Kara (2007), at vi må gjøre oss klare til å involvere barn og unge også i *beslutningsprosesser*, design av evaluering og planlegging, dersom og når de ønsker det. Ved å la barn, unge og voksne dele både makt og ansvar i lokalmiljø-utvikling, vil vi ikke bare komme nærmere i å oppnå målene i den nye, norske lærerplanen, Kunnskapsløftet 2020, der formålet blant annet er å gjøre barn og unge til *aktive medborgere* i samfunnet. Vi vil kanskje også som samfunn komme nærmere i å oppnå ett eller flere av FN's bærekraftsmål. Det er i hvert fall lov å håpe. Samtidig må vi anerkjenne at unge er en mangfoldig gruppe, med ulike interesser. Ikke alle vil eller må medvirke i egen nærmiljø-utvikling, og det må også være greit.

Bokens øvrige bidrag

Denne boken tar dere med på en reise gjennom snart et tiår med utforskning og utprøving, feiling og feiring, stille glede, utmattelse – og

noen ganger jubel. Vi er et slags forskerkollektiv, og for å parafrasere sosialantropologen Fredrik Barth (1994), en løs og porøs gruppe bestående av samfunnsforskere i mange varianter, sosialantropologer, samfunnsgeografer, historikere, forskere innen arbeids- og sosialpsykologi og folk fra praksisfeltet, kunstnere, arkitekter og fotografer. Vi har jobbet med å forstå hvordan idealet om å involvere ungdom i medvirkning utspiller seg i praksis, i mellomrommene mellom lovverk, konvensjoner, retningslinjer, forskeroppdrag og innovasjonsprosjekter og kommuneansattes innsats, intensjoner og noen ganger regelrette avvisning – og ungdommene selv (Brattbakk et al., 2015, 2017; Hagen et al., 2016). Alle de som frivillig eller ufrivillig, gjennom skolen, klubben eller idrettslaget, venner eller familie har blitt trukket inn i det vi kaller medvirkning, som også er en porøs størrelse, en ideologi og et retorisk verktøy, vel så mye som det er en praksis eller metode (Andersen & Skrede, 2021; Cele & van der Burgt, 2015). Som ideologi er medvirkning relativt «ordnet» eller strukturert, mens som praksis er det definitivt mer «kaotisk» og mangetydig. Vi – bokens bidragsytere – har gjennom mange år og på ulikt vis jobbet med og forsket på ungdom og voksne, steds- og samfunnsutvikling, og/eller arkitektur i Norge og i andre land (f.eks. Andersen, 2001b; Andersen & Biseth, 2013; Brattbakk, 1999; Hagen, 2005, 2014; Rosten, 2012). Samtidig har vi jobbet, eller virket, sammen, mange av oss tett over tid. Vi har delt opplevelser med ungdommer i nærmiljøer i og utenfor Oslo, der vi holder til, opplevelser og nære møter og samtaler som gir avtrykk (Hagen & Osuldsen, 2021a, 2021b; Lorenzen et al., 2020; Stender et al., 2021; Tolstad & Dalseide, 2021; Tolstad et al., 2017; Vestby, 2015, 2020). Sånn har vi kanskje blitt mer samstemte som kollektiv, men også insisterende søkende etter både kreativiteten og konfliktene i by- og stedsplanlegging – der barn og unge befinner seg. Unge borgere er på én måte beskyttet av lovverk og gode intensjoner, men på mange måter, kanskje flere enn vi ville trodd da vi startet med dette arbeidet, eksponert og utnyttet av sterkere krefter enn FNs barnekonvensjon, rikspolitiske retningslinjer for barn og planlegging og plan- og bygningsloven.

Vi har i dette kapitlet diskutert norsk og internasjonal forskning på feltet, lovverk og reguleringer, barrierer og kilder til konflikt, men også

oppspill til hvordan kreativitet *kan* være en grunnleggende bestanddel ved medvirkning. Vi har introdusert medvirkningspyramiden som et rammeverk for å tenke med når man ønsker å følge lovverk og reguleringer som støtter oppunder barn og unges medvirkning. Vi har vist til kompetansegrunnlaget vi mener det er nødvendig at unge besitter, for å kunne gå aktivt inn i medvirkningsprosesser på meningsfulle måter – for dem og for involverte voksne. Kapittel 2 bygger videre på denne innsikten, og diskuterer hvordan samfunnsfag og spesielt antropologien som fag, kan hjelpe oss til å bygge det vi kaller *tykk medvirkning*, ved å involvere unge som medforskere. Her introduserer Monika Rosten, Aina Landsverk Hagen og Ingrid M. Tolstad også verktøy som splotting, tråkk, befarung og søkemotor, som de argumenterer for kan styrke unges kompetanse som aktive medvirkere og lokale kunnskapsprodusenter. I kapittel 3 viser kunstner Nina Vestby med bilder og ord betydningen av håndens kraft og nærhetens magiske potensiale, når barn og unge sitter sammen med voksne og broderer sine egne selvforståelser og snakker om det som betyr noe for dem i hverdagen, steder de har det godt. I kapittel 4 diskuterer Daniele Alves, Sara Berge Lorenzen og Hagen erfaringer fra samarbeid med skoler, der elevene blir trukket inn som medvirkere i lokale utviklings- og byggeprosjekter. Her argumenterer forfatterne for hvordan ulike skolefag kan brukes som medvirkningsarena, samt hvilke utfordringer, fallgruver og dilemmaer dette gir. De ser også på hvordan medvirkning i en skolesetting bygger kunnskap rundt koblingen mellom læring, danning, kreativt idéarbeid og medvirkning som aktivt medborgerskap. De introduserer verktøyene unges medvirkningsrom, sluttprodukter og logging, som ulike innganger til å styrke elevenes forståelse for planprosesser og evne til å kommunisere og dokumentere egne ideer, kunnskap og meninger slik at voksne forstår budskapet deres og tar det på alvor. I kapittel 5 diskuterer arkitekt Astri Margareta Dalseide hvem som bør delta og tilrettelegge for medvirkning, hvilke roller disse bør ha og hvordan kompetanse på kreative uttrykk og på hva medvirkningen skal resultere i, er vesentlig for å involvere unge på gode måter. Hun viser gjennom eksempler på samskaping der ungdom har laget noe med hendene sine for å gi uttrykk for sine ideer, i modellbygging, modellutforming, tegning og møbelsnekring, hvordan nettopp manglende kreativ og

byggteknisk kompetanse kan gi dårlig oppfølging av unge underveis i prosessene, men også manglende interesse og liten forståelse for det ungdommene har produsert – deres egne uttrykk som medvirkere. Kapittel 6 tar for seg hvordan korona-pandemien gjorde overgangen fra fysisk til digital medvirkning akutt nødvendig. Erfaringene Lorenzen og Hagen gjorde seg her har resultert i både nye verktøy og metoder for digital og hybrid medvirkning, og i ny innsikt om hvor grensene for voksen-initierte versus ungdomsledede prosesser kan gå og hva som skal til for å skape gode, trygge rom for medvirkning – både i digitale, analoge og hybride settinger. I kapittel 7 diskuterer Hagen og Lorenzen hva man kan gjøre med det overskuddet av ideer som alltid kommer ut av medvirkningsprosesser med unge. Her bygger de videre på medvirkningspyramiden, for å vise hvordan man kan støtte unge til å jobbe kreativt med ideer de får gjennom voksen-initierte medvirkningsprosesser, med mål om å etablere sosiale virksomheter i eget nabolag. De introduserer assosiasjonskort som verktøy for undring og kart som stedsbasert ideverktøy, samt begrepene grønn og rød sone for å legge fram noen prinsipper for kreativt arbeid i stedsutvikling. I kapittel 8 viser fotograf Karoline Hjorth med tekst og bilder hvordan fotografiet kan være et medvirkningsverktøy, på godt og vondt. Hun argumenterer med at det å fotografere og det å la seg bli fotografert alltid er en forhandling om maktrelasjoner, og diskuterer hvorvidt det å benytte fotografi som metode kan bidra til å øke barn og unges medvirkningsrom i deres nærmiljø. I kapittel 9 diskuterer Rosten og Tolstad den utopiske løsningen samlokaliserte, samskapt og samorganiserte ungdomstilbud ofte representerer. De viser gjennom konkrete eksempler fra etableringen av slike sambrukshus hvordan trender som samskaping også har en bakside, med både voksesmerter, konflikter og ubehag, og hvordan de ofte framstilles som maktfrie rom og som et gode i seg selv. Forfatterne diskuterer nettopp den ubehagelige og til tider smertefulle forhandlingen om ungdommenes plass i konseptet. I kapittel 10 diskuterer Bengt Andersen og Lorenzen medvirkningens maktspill, for å få fram hvordan dagens situasjon ikke er «naturgitt». De argumenterer for at stedsutvikling kan forstås som et spill der ulike aktører har ulik mulighet til å påvirke spilleregler og spillets utfall, og mener det må en radikal maktforskyvning til for at medvirkningsarbeid blir til

det beste for unge og tjener deres interesser i lokal stedsutvikling. I kapittel 11 får vi innsikt i hvordan det oppleves å selv være ung medvirker, gjennom Bjørk Brøndmo Engerbakks refleksjoner rundt prosessen hun ble involvert i som 18-åring, med å etablere et ungdomshus i bydel St. Hanshaugen i Oslo. Her ble ungdommenes mange forsøk på å få svar på hvorfor renoveringen av huset hadde stoppet opp, møtt med kritikk og motvilje av bydelspolitikere, kommunikasjonsrådgivere og ledelse i kommunen. Hvorfor kunne ikke ungdommene se framover? I kapittel 12 diskuterer Ingar Brattbakk hvordan sosiokulturelle stedsanalyser legger vekt på å få fram stemmer som ofte ikke høres i stedsutvikling, og slik kan være en kanal for ungdom til å påvirke nærmiljøet sitt. Både gjennom tilrettelagt medvirkning og unges motmakt ligger muligheten for grunnleggende demokratiopplæring og trening i å opptre som medborgere og aktive samfunnsdeltagere. Siste kapittel i boka er skrevet på engelsk. Hagen diskuterer her hvordan medvirkning som ideal ofte kolliderer med virkeligheten, og argumenterer for at ungdoms kompetanse som medvirkere, medforskere og sosiale entreprenører kan gi voksne en inngang til å forstå og anerkjenne nyansene i unges aktive deltagelse i demokratiske prosesser. Slik vil medvirkning som praksis kunne utvikles videre, til å ta form som reelle samarbeid mellom unge og voksne, i en felles innsats for å gjøre steder og byer bedre å leve i for alle.

God lesning!

Referanser

- Andersen, B. (2001a). Making territory in urban America: New urbanism and Kentlands. I *Hovedfagsstudentenes Årbok* (s. 89–107). Universitetet i Oslo.
- Andersen, B. (2001b). *The quest for community: A study of Kentlands* [cand.polit.]. Universitetet i Oslo.
- Andersen, B. (2008). Eksklusive fellesskap: Et kritisk blikk på nyurbanismen i lys av Kentlands, USA. *FORMakademisk*, 1(1), 58–69. <https://doi.org/10.7577/formakademisk.121>
- Andersen, B. (2014). *Westbound and eastbound. Managing sameness and the making of separations in Oslo* [Doktorgradsavhandling]. Universitetet i Oslo.

- Andersen, B. & Biseth, H. (2013). The myth of failed integration: The case of Eastern Oslo. *City & Society*, 25(1), 5–24. <https://doi.org/10.1111/ciso.12004>
- Andersen, B., Ander, H. E. & Skrede, J. (2021). The directors of urban transformation: The case of Oslo. *Local Economy*, 0269094220988714. <https://doi.org/10.1177/0269094220988714>
- Andersen, B., Dalseide, A. M., Hanssen, G., Skrede, J., Staven, H. D. & Mamelund, S.-E. (2020). *Erfaringer med å sikre arkitektonisk kvalitet gjennom planlegging* (FoU-resultatet: 04). Arbeidsforskningsinstituttet.
- Andersen, B. & Røe, P. G. (2017a). Arkitektur og sosial ulikhet i Oslo. I J. Ljunggren (Red.), *Oslo – ulikhetenes by* (s. 325–337). Cappelen Damm Akademisk.
- Andersen, B. & Røe, P. G. (2017b). Arkitekturpolitikk for sosialt bærekraftig byutvikling. I J. Askim, K. Kolltveit & P. G. Røe (Red.), *En smartere stat. Veier til bedre politikk og styring* (s. 89–104). Universitetsforlaget.
- Andersen, B. & Skrede, J. (2017). Planning for a sustainable Oslo: The challenge of turning urban theory into practice. *Local Environment*, 22(5), 581–594. <https://doi.org/10.1080/13549839.2016.1236783>
- Andersen, B. & Skrede, J. (2021). Medvirkningsideologiens inntog i byplanleggingen – en invitasjon til grubling. *Kart og plan*, 114(1/2), 7–21. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-6003-2021-01-02-02>
- Amdam, R. (2019). Strukturelle vilkår for medverking i kommunal planlegging og politikk under tre ulike styringssystem. *Kart og Plan*, 4(112).
- Arnstein, S. R. (1969). Eight rungs on the ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216–224.
- Barth, F. (1994). Introduction. I F. Barth (Red.), *Ethnic groups and boundaries: The social organization of culture difference*. Pensumtjenesten.
- Bessant, J. (2004). Mixed messages: Youth participation and democratic practice. *Australian Journal of Political Science*, 39(2), 387–404. <https://doi.org/10.1080/1036114042000238573>
- Berglund, U. (2008). Using children's GIS maps to influence town planning. *Children, Youth and Environments*, 18(2), 110–132.
- Berglund, U. & Nordin, K. (2007). Using GIS to make young people's voices heard in urban planning. *Built Environment*, 33(4), 469–481.
- Berglund, U. & Nordin, K. (2019). Including children's perspectives in urban planning in GIS – development of a method. I B. Martens & A. G. Keul (Red.), *Designing social innovation: Planning, building, evaluation* (s. 177–185). Hogrefe & Huber Publishers.
- Brattbakk, I. (1999). *Bakklandet: En bydel i forandring. Gentrification, nærmiljø og identitet 1970–1997* [cand.polit.]. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.

- Brattbakk, I., Hagen, A. L., Rosten, M. R., Sæter, O., Osuldsen, J., Andersen, B., Thorstensen, E. & Bratseth, K. (2015). *Hva nå, Tøyen? Sosiokulturell stedsanalyse av Tøyen i Bydel Gamle Oslo* (Rapport 8/2015). Arbeidsforskningsinstituttet.
- Brattbakk, I., Andersen, B., Hagen, A. L., Ruud, M. E., Ander, H. E., Breistrand, H., Skaaja, J. & Dalseide, A. M. (2017). *På sporet av det nye Grønland: Sosiokulturell stedsanalyse av Grønland i Bydel Gamle Oslo* (AFI-rapport 2017/4). <https://hdl.handle.net/20.500.12199/6503>
- Cele, S. & van der Burgt, D. (2015). Participation, consultation, confusion: Professionals' understandings of children's participation in physical planning. *Children's Geographies*, 13(1), 14–29.
- Coles, B. (1995). *Youth and social policy: Youth, citizenship and young careers*. UCL Press.
- Coles, B. (2000). *Joined-up youth research, policy and practice: A new agenda for change?* Youth Work Press.
- Devlin, K. & Nasar, J. L. (1989). The beauty and the beast: Some preliminary comparisons of «high» versus «popular» residential architecture and public versus architect judgements of same. *Journal of Environmental Psychology*, 9, 333–344.
- Fagerlid, C., Andersen, B. & Dalseide, A. M. (2021). Engaging with mixed-use design. The case of the urban library in Oslo. I M. Stender, C. Bech-Danielsen & A. L. Hagen (Red.), *Architectural anthropology – exploring lived space* (s. 122–134). Routledge.
- Falleth, E. & Saglie, I. L. (2013). Planning a green Oslo. I M. Luccarelli & P. G. Røe (Red.), *Green Oslo, visions, planning and discourse* (s. 267–284). Ashgate.
- Fokdal, J., Bina, O., Chiles, P., Ojamäe, L. & Paadam, K. (2021). Setting the stage. I J. Fokdal, O. Bina, P. Chiles, L. Ojamäe & K. Paadam (Red.), *Enabling the city. Interdisciplinary and transdisciplinary encounters in research and practice* (s. 3–15). Routledge.
- Frøyland, C. J. (2019, 21. mai). Barna i Nydalen trenger en stor park. *Nordre Aker Budstikke*. <https://nab.no/meninger/barna-i-nydalen-trenger-en-stor-park/19.18816>
- Frøyland, C. J. (2021, 1. mars). En barndom i Nydalen – en historie om dårlig byplanlegging og brutte løfter. *Vårt Oslo*. <https://vartoslo.no/bydel-nordre-aker-bydel-sagene-byutvikling/en-barndom-i-nydalen--en-historie-om-darlig-byplanlegging-og-brutte-lofter/288958>
- Gans, H. J. (1961). Planning and social life: Friendship and neighbor relations in suburban communities. *Journal of the American Institute of Planners*, 27(2), 134–140. <https://doi.org/10.1080/01944366108978443>
- Gifford, R., Hine, D. W., Muller-Clem, W., Reynolds, D. J. & Shaw, K. T. (2000). Decoding modern architecture: A lens model approach for understanding the

- aesthetic differences of architects and laypersons. *Environment and Behaviour*, 32(2), 163–187.
- Gravesen, D. T., Mikkelsen, S. H. & Frostholt, P. H. (2019). Imellem inddragelse og adultocentrisme. Metodologiske refleksjoner over utfordringer og paradokser i kvalitativt børne- og ungeforskning. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 3(1), 30–48. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2019-01-03>
- Gullestad, M. (1989). *Kultur og hverdagsliv: På sporet av det moderne Norge*. Universitetsforlaget.
- Hagen, A. L. (2005). *Iranske elitefeminister og den røde linje* [Masteroppgave]. Universitetet i Oslo.
- Hagen, A. L. (2014). *Fear and magic in architects' utopia: The power of creativity among the Snøhetta's of Oslo and New York* [Doktorgradsavhandling]. Universitetet i Oslo.
- Hagen, A. L. & Lyng, S. (2019). Barn og unges deltagelse i forskning: Muligheter og utfordringer. I *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 3(1), 6–12.
- Hagen, A. L., Andersen, B., Brattbakk, I., Ascher, B. & Dahlgren, K. (2016). *Ungdomstråkk. Ungdoms bruk av uterom, parker og plasser – forprosjekt* (FoU-resultat 1:2016). Arbeidsforskningsinstituttet.
- Hagen, A. L. & Osuldsen, J. (2021a). Urban youth, narrative dialogues and emotional imprints: How co-creating the 'spotting' methodology became a transformative journey into interdisciplinary collaboration. I M. Stender, C. Bech-Danielsen & A. L. Hagen (Red.), *Architectural anthropology: Exploring lived space* (s. 135–148). Routledge.
- Hagen, A. L. & Osuldsen, J. (2021b). Spotting som erfaringsbasert verktøy for medvirkning og stedsforståelse ved byromsutforming. *FormAkademisk*, 14(1). <https://doi.org/10.7577/formakademisk.2586>
- Hanssen, G. S. (2019). The social sustainable city: How to involve children in designing and planning for urban childhoods? *Urban Planning*, 4(1), 53–66.
- Harvold, K.-A. (2002). Planleggingens «kommunikative vending»: Nytt paradigme eller gammel debatt? *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 18(4), 356–378.
- Hart, R. (1992). *Children's participation: From tokenism to citizenship*. International Child Development Centre of UNICEF.
- Hart, R. A. (2008). Stepping back from 'the ladder': Reflections on a model of participatory work with children. I A. Reid, B. B. Jensen, J. Nikel & V. Simovska (Red.), *Participation and Learning*. Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4020-6416-6_2
- Hauken, M. (2020). *Glemt eller bortgjemt? En studie av barns marginale rolle i byplanleggingen på Ensjø* [Masteroppgave]. Universitetet i Oslo.

- Haukelien, H., Vike, H., Hagen, A. L. & Rudningen, G. (2011). *Frihet til likeverd. Likhetsverdier, lokal tilpasning og ansvarsfordeling*. Rapport 281. Telemarksforskning.
- Heinrich, A. J. & Million, A. (2016). Young people as city builders. *disP – The Planning Review*, 52(1), 56–71. <https://doi.org/10.1080/02513625.2016.1171049>
- Horelli, L. (1997). A methodological approach to children's participation in urban planning. *Scandinavian Housing and Planning Research*, 14(3), 105–115. <https://doi.org/10.1080/02815739708730428>
- Horelli, L. (1998). Creating child-friendly environments: Case studies on children's participation in three European countries. *Childhood*, 5(2), 225–239. <https://doi.org/10.1177/0907568298005002008>
- Horelli, L. (2001). Young people's participation in local development: Lip service or serious business? I H. Helve & C. Wallace (Red.), *Youth, citizenship and empowerment* (s. 57–71). Ashgate.
- Horelli, L. & Kaaja, M. (2002). Opportunities and constraints of «internet-assisted urban planning» with young people. *Journal of Environmental Psychology*, 22(1), 191–200. <https://doi.org/10.1006/jevp.2001.0246>
- Jensen, B. B. (2000). Participation, commitment and knowledge as components of pupils' action competence. I B. B. Jensen, K. Schnack & V. Simovska (Red.), *Critical environmental and health education: Research issues and challenges* (s. 219–238). Danish University of Education.
- Khakee, A. & Barbanente, A. (2003). Negotiative land-use and deliberative environmental planning in Italy and Sweden. *International Planning Studies*, 8(3), 181–200.
- Kara, N. (2007). Beyond tokenism: Participatory evaluation processes and meaningful youth involvement in decision-making. *Children, Youth and Environments*, 17(2), 563–580.
- Klodawski, F. (2007). Choosing participatory research: Partnerships in space-time. *Environment and Planning A*, 39(12), 2845–2860.
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2014). *Medvirkning i planlegging*. Kommunal- og moderniseringsdepartementet.
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2020). *Barn og unge i plan og byggesak: Hvordan sikre og skape gode oppvekstvilkår for barn og unge gjennom planlegging og byggesaksbehandling*. Kommunal- og moderniseringsdepartementet.
- Kommunerevisjonen. (2019). *Medvirkning i reguleringsplaner* (Rapport 16/2019). Oslo kommune.
- Lorenzen, S. B., Hagen, A. L., Dalseide, A. M. & Andersen, B. (2020). Ung medvirkning i planlegging – fra A til Å. *Plan: Tidsskrift for samfunnsplanlegging*,

- regional- og byutvikling*, 52(2), 14–21. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3045-2020-02-04>
- Malone, K. (2013). «The future lies in our hands»: Children as researchers and environmental change agents in designing a child-friendly neighbourhood. *Local Environment*, 18(3), 372–395.
- Mansfield, R. G., Batagoli, B. & Raven, R. (2021). «Critical agents of change?» Opportunities and limits to children's participation in urban planning. *Journal of Planning Literature*, 36(2), 170–186.
- Medved, P. (2017). Leading sustainable neighbourhoods in Europe. Exploring the key principles and processes. *Urbani Izziv*, 28(1), 107–121.
- Mouratidis, K. (2021). Urban planning and quality of life: A review of pathways linking the built environment to subjective well-being. *Cities*, 115, 103229. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2021.103229>
- Mouratidis, K. & Hassan, R. (2020). Contemporary versus traditional styles in architecture and public space: A virtual reality study with 360-degree videos. *Cities*, 97, 102499. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2019.102499>
- Mutter, A., Westin, M., Calderon, C. & Hellquist, A. (under utgivelse). «Let us be led by the residents»: Swedish dialogue experts' stories about power, justification and ambivalence. *Nordic Journal of Urban Studies*, 1(2).
- Nasar, J. L. (1986). Symbolic meanings of house styles. *Environment and Behavior*, 21, 235–257.
- Nasar, J. L. (1994). Urban design aesthetics: The evaluative qualities of building exteriors. *Environment and Behavior*, 26, 377–401.
- Nordin, K. (2017). Visualising outdoor environment from the perspectives of children and teachers. *Nordic Journal of Architectural Research*, (1), 169–196.
- Nordin, K. & Berglund, U. (2017). *Barnkartor i GIS – en guide*. https://pub.epsilon.slu.se/15013/11/nordin_k_berglund_u_180119.pdf
- NOU 2019: 23. (2019). *Ny opplæringslov*. Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2019-23/id2682434/>
- Percy-Smith, B. (2006). From consultation to social learning in community participation with young people. *Children Youth and Environments*, 16(2), 153–179.
- Plan- og bygningssetaten. (2019). *Handlingsplan for medvirkning 2019–2020. Intern handlingsplan for Plan- og bygningssetatens arbeid for medvirkning i byutvikling*. Oslo kommune.
- Plan- og bygningsloven. (1989). Lov om planlegging og byggesaksbehandling (LOV-2008-06-27-71). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/2008-06-27-71>
- Purcell, A. T. & Nasar, J. L. (1992). Experiencing other people's houses: A model of similarity and differences in environmental experience. *Journal of Environmental Psychology*, 12, 199–211.

- Rikspolitiske retningslinjer for barn og planlegging. (1995). *Rikspolitiske retningslinjer for barn og planlegging* (FOR-1995-09-20-4146). Lovdata. <https://lovdata.no/forskrift/1995-09-20-4146>
- Ringholm, T., Nyseth, T. & Hanssen, G. S. (2018). Participation according to the law? The research-based knowledge on citizen participation in Norwegian municipal planning. *European Journal of Spatial Development*, 67. <http://doi.org/10.30689/EJSD2018:67.1650-9544>
- Rosten, M. G. (2012). Om å dyrke roser fra betong: Områdeløft på Furuset-vis. I S. Alghasi, E. Eide & T. H. Eriksen (Red.), *Den globale drabantbyen: Groruddalen og det nye Norge* (s. 145–161). Cappelen Damm Akademisk.
- Røe, P. G. (2019). Planlagte bysamfunn – fra sosiale utopier til markedspragmatisme. I I. M. Henriksen & A. H. Tjora (Red.), *Bysamfunn* (s. 206–224). Universitetsforlaget.
- Sawyer, T. (2019, 27.–29. november). *Youth council participation in city planning: The case of Oslo*. Towards the Child Friendly City International Conference, Bristol, Storbritannia.
- Shier, H. (2006). Pathways to participation: Openings, opportunities and obligations. *Children & Society*, 15(2), 107–117. <https://doi.org/10.1002/chi.617>
- Skrede, J. & Andersen, B. (2019). A suburban dreamscape outshining urbanism: The case of housing advertisements. *Space and Culture*. <https://doi.org/10.1177/1206331219850443>
- Skrede, J. & Andersen, B. (2020). Selling homes: The polysemy of visual marketing. *Social Semiotics*. <https://doi.org/10.1080/10350330.2020.1767398>
- Stender, M., Bech-Danielsen, C. & Hagen, A. L. (Red.). (2021). *Architectural anthropology – exploring lived space*. Routledge.
- Thomas, N. (2007). Towards a theory of children's participation. *International Journal of Children's Rights*, 15(2), 199–218.
- Tolstad, I., Hagen, A. L. & Andersen, B. (2017). The amplifier effect: Youth co-creating urban spaces of belonging through art, architecture and anthropology. I S. Bastien & H. Holmarsdottir (Red.), *Youth as architects of change: global efforts to advance youth-driven innovation for social change* (s. 215–242). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-319-66275-6_9
- Tolstad, I. & Dalseide, A. M. (2021). Architectural anthropologists in the making? Paths to creative youth participation in local urban development. I M. Stender, C. Bech-Danielsen & A. L. Hagen (Red.), *Architectural anthropology – exploring lived space* (s. 181–193). Routledge.
- Trudeau, D. (2018). Integrating social equity in sustainable development practice: Institutional commitments and patient capital. *Sustainable Cities and Society*, 41, 601–610.

- Vea, M. & Døssland, M.-B. (2021, 9 april). *Vi trenger en park i Nydalen, og vi trenger den nå*. Oslo Venstre. <https://www.venstre.no/artikkel/2021/04/09/innlegg-vi-trenger-en-park-i-nydalen-og-vi-trenger-den-na/>
- Vestby, N. (2015). «I crossed the line». *InFormation. Nordic Journal of Art and Research*, 4(2), 1–22. <https://doi.org/10.7577/if.v4i2.1546>
- Vestby, N. (2020). Eutopia – where the heart matters. I K. Bergaust, R. Smite & D. Silina (Red.), *Oslofjord ecologies. Artistic research on environmental and social sustainability. Acoustic Space*, 18(3), 107–120.
- Voogd, H. & Woltjer, J. (1999). The communicative ideology in spatial planning: Some critical reflections based on the Dutch experience. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 26(6), 835–854. <https://doi.org/10.1068/b260835>

